

НАТАЛЯ МАТОРИНА

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ORCID: 0000-0001-6012-5663

n.m.matorina@gmail.com

Урізноманітнення лекцій з історії зарубіжної літератури у закладах вищої освіти педагогічного спрямування (на матеріалі творчості Бруно Шульца)

Urozmaicanie wykładów z historii literatury obcej w szkołach wyższych (na podstawie twórczości Brunona Schulza)

Streszczenie

W niniejszych badaniach naukowych przedstawiono doświadczenie zdobyte na wydziale filologicznym Donbaskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego (Słowiańsk, Ukraina) w zakresie urozmaicania wykładów z historii literatury obcej na materiale twórczości najoryginalniejszego twórcy polskiej kultury Brunona Schulza. Autorka artykułu zaproponowała i scharakteryzowała następujące formy urozmaicenia wykładów z literatury obcej w szkołach wyższych: prospektywne i antycypacyjne zadania poznawcze do wykładu, wśród których wyróżniają się zadania o kierunku biograficznym lub literackim; wieloaspektowe samodzielne wypracowania przedwykładowe w domu, w szczególności o charakterze twórczym; rejestracja paszportu wykładowego; innowacyjne wystawy wykładowo-książkowe; „laboratorium tłumaczeniowe” jako element konstrukcyjny wykładu; organizery graficzne; wycieczki online jako fragmenty wykładu; wystąpienia absolwentów szkół wyższych jako wykładowców; technika „lustrzanej sali”; akompaniament muzyczny do poszczególnych części wykładu itp. Wszystkie te (i nie tylko) formy, techniki/metody organizacji wykładów uniwersyteckich zostały szczegółowo scharakteryzowane w aspekcie rzeczywistego zastosowania: wprowadzono liczne urozmaicenia wykładów z historii literatury obcej na podstawie eksploracji biografii i oryginalnego dziedzictwa twórczego Brunona Schulza, fenomenalnego, utalentowanego i tajemniczego pisarza galicyjskiego pierwszej połowy XX wieku.

Tworzenie własnego systemu nauczania przez każdego nauczyciela to ciągły proces, który nigdy się nie kończy. Nauczyciel musi słuchać siebie, kierować się swoją intuicją i nastrojem, które podpowiadają mu skuteczność określonych form, technik/metod organizowania zajęć wykładowych. Powinien odpowiednio się nastawić na szkolenie specjalistów nowej generacji, zdolnych do aktywnego życia zawodowego w warunkach innowacyjnego rozwoju nowoczesnego społeczeństwa ukraińskiego.

Słowa kluczowe: uczelnia, wykład, wykład łączony, innowacyjne formy organizacji sesji wykładowej, historia literatury obcej, literatura pogranicza galicyjskiego, Bruno Schulz

Зважаючи на реалії сучасної вищої української школи, підходи щодо викладання дисциплін філологічного спрямування, зокрема курсу історії

зарубіжної літератури, потребують певного перегляду. Йдеться насамперед про лекційну форму організації навчально-виховного процесу – одну з базових організаційних форм, яка була й залишається дотепер чи не найважливішою, хоча все частіше можна почути думку, що збереження лекційної форми занять у навчальному розкладі вищого педагогічного навчального закладу є даниною традиції¹.

Проблема викладання зарубіжної літератури у закладах вищої освіти є об'єктом дослідження чисельних зарубіжних науковців; її розробці присвячені як розвідки окремих науковців², так і робота цілих наукових колективів при великих університетах, зокрема польських: Університет ім. Адама Міцкевича у Познані, Білостоцький державний університет, Жешувський університет, Краківська академія ім. Анджея Фрича Моджевського, Педагогічний університет ім. Комісії народної освіти у Кракові, Вища Педагогічна Школа у Варшаві тощо. Проте, наразі трапляється значно менше наукових розвідок з питань методики викладання історії зарубіжної літератури у закладах вищої освіти у сучасних українських науковців. Окремі питання запровадження інноваційних методів та прийомів роботи на заняттях із зарубіжної літератури у закладах вищої освіти розглядають у наукових напрацюваннях В. Бабенко, І. Кустовська, І. Безбородих, К. Гаврилова, О. Семенов, В. Ткач, О. Ісаєва, В. Паламарчук, І. Козлик, Ю. Султанов, Ю. Ковбасенко, М. Гольберг, О. Афанасьєва та ін.³

¹ Згідно з дослідженням, проведеним М. Волохонською, 80 % здобувачів вищої освіти асоціює поняття *лекція* зі словами *сплін* та *скука*, а взаємодію з викладачем і взагалі навчання 50 % респондентів оцінюють як нудний процес. О. М. Семенов, *Університетська лекція у вимірах педагогічної дії, Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Житомир 2011, с. 75.

² І. Кустовська, І. Безбородих, *Інноваційні прийоми викладання зарубіжної літератури у закладах вищої освіти: збірник наукових праць*, Хмельницький 2018, с. 150; 157.

³ Див., зокрема: В. Бабенко, *Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять із зарубіжної літератури*, взято з: <http://eprints.zu.edu.ua/3582/1/04bvmzsl.pdf>; І. Кустовська, І. Безбородих, *Інноваційні прийоми викладання зарубіжної літератури у закладах вищої освіти: збірник наукових праць*, Хмельницький 2018; К. О. Гаврилова, *Викладання зарубіжної літератури з використанням інноваційних психолого-педагогічних технологій*, взято з: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/7436/; О. М. Семенов, *Університетська лекція у вимірах педагогічної дії, Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Житомир 2011; В. О. Ткач, *Викладання світової літератури у вищій школі, Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*, Хмельницький 2009; О. О. Ісаєва, *Вивчення літератури в цифрову епоху: про реалії сьогодення і перспективи в майбутньому, Всесвітня література в школах України*, Київ 2016; В. Ф. Паламарчук, *Як виростити інтелектуала*, Тернопіль, 2000; І. В. Козлик, *Про методологічні засади викладання зарубіжної літератури, Зарубіжна література в навчальних закладах*, Київ 2016; Ю. І. Султанов, *Методична концепція викладання зарубіжної літератури, Зарубіжна література в навчальних закладах*, Київ 2000; Ю. І. Ковбасенко, *Про перспективні напрямки розвитку літературної освіти в Україні та шляхи підвищення її ефективності, Зарубіжна література в навчальних закладах*, Київ 2002; М. Я. Гольберг, *Заглавие произведения и пространство культуры, Література. Літературознавство. Життя: збірник наукових праць і матеріалів*, Івано-Франківськ 1999;

Фундаментальні праці з окресленої проблематики в українській вишівській освітології⁴, наскільки нам відомо, відсутні.

Предметом дослідження обрано творчість Бруно Шульца (пол. Bruno Schulz; 12 липня 1892, Дрогобич – 19 листопада 1942, там само) – одного з найоригінальніших творців польської культури першої половини ХХ століття – визначного митця єврейського походження, талановитого письменника й літературного критика, теоретика літератури, перекладача, філософа, епістолографа, який писав польською і німецькою мовами, художника, живописця, маляра, рисувальника і графіка, педагога з міста Дрогобич, що на Львівщині. Як не дивно, творчість видатного польського письменника майже не відома українському читачеві, хоча його твори дуже популярні й перекладені багатьма мовами світу. Вона має високе поцінування визначних майстрів художнього слова. Україна з цього приводу все ще перебуває на початковому етапі. Усесвітньо відомий митець тільки-но починає повертатися на Батьківщину. **Популяризацію**, без сумнівів, незвичайної й дивовижної творчості Бруно Шульца – народженого на українській землі письменника та живописця світової слави – вважаємо актуальною, ефективною й необхідною для сьогодення. Знакова постать Бруно Шульца варта значно більшої уваги, значно більшої шани та поваги, ніж це є до цього часу.

Метою наукового дослідження є презентація ефективних інноваційних форм і методів / прийомів проведення лекційних занять з історії зарубіжної літератури на філологічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ Донецької області, Україна) на матеріалі творчості Бруно Шульца.

Теоретико-методологічним підґрунтям наукової розвідки обрано поняття *лекція та види лекцій*. У пропонуваній науковій розвідці *термінологічний аспект окресленої проблеми досліджуємо побіжно, бо він потребує глибшого спеціального аналізу й у завдання статті не входить*.

Лекція (від лат. *lectio* – читання) – це публічне читання навчального предмета викладачем у закладі вищої чи загальної середньої освіти, або текст такого читання. У педагогічній практиці сучасної вищої школи в Україні використовують такі види академічних лекцій, як-от: вступна (ознайомча, настановча / установча, лекція-інструктаж); інформаційна (інформаційно-тематична; предметна); оглядова (оглядово-повторювальна; лекція-консультація); підсумкова (заклучна). При організації різних видів лекцій застосовуються як узвичаєні, так й інноваційні форми й методи / прийоми

О. Афанасьєва, *Проблеми професійної підготовки студентів-філологів (літературний аспект)*, Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун-ту, Кіровоград 2011 та ін.

⁴ Більш активно досліджуються інноваційні *шкільні* методи викладання зарубіжної літератури, які механічно переносяться на навчально-виховний процес у закладах вищої освіти. Без сумнівів, літературознавча освіта в ЗВО, вивчення тут зарубіжної літератури і шкільна літературна освіта не відокремлені між собою, і зв'язок між ними є суттєвим. Проте школа й виш мають суттєві відмінності, які стосуються зокрема їх головних цільових настанов.

проведення лекційних занять, зокрема з використанням проблемного методу → лекції проблемні, лекції-дискусії; методу діалогу → бінарні лекції (лекції вдвох, лекції-бесіди); методу наочності → лекції-візуалізації, лекції-презентації, слайд-лекції, кіно(відео)лекції; методу пошуку помилок → лекції із заздальгідь запланованими помилками, т. зв. провокаційні лекції; методу запитань-відповідей → лекції-прес-конференції, лекції-консультації, лекції-вікторини тощо⁵.

Особливою формою проведення лекційних занять у закладах вищої освіти є т. зв. комбіновані лекції → викладання навчального матеріалу лекції з демонстрацією дослідів, ілюстрованого, аудіо- і відеоматеріалу; на яких частину лекційного матеріалу готують та презентують самі студенти. На таких лекціях відбуваються важливі зміни: тут розвиваються креативні відношення, коли *монолог = діалог, пояснення = розуміння; трансліювання фактів та їх взаємозв'язків = аналіз* тощо; вдало поєднуються елементи теоретичного дослідження й практичної роботи. Проведення комбінованої лекції у закладі вищої освіти передбачає серйозну підготовку з боку викладача, а також готовність здобувачів вищої освіти до інновацій. Такі лекції сприяють формуванню професійних компетенцій майбутніх фахівців, як-от: вміння аналізувати, відбирати навчальний матеріал, створювати презентації та іншу наочність, виступати публічно, підтримувати діалог з аудиторією тощо. Авторка наукової розвідки надає перевагу саме комбінованим лекціям з обов'язковим поєднанням класичних університетських та інноваційних форм їхньої організації, що сприяє осучасненню навчального процесу у закладі вищої освіти.

Репрезентуємо набутий на філологічному факультеті Донбаського державного педагогічного університету досвід з урізноманітнення лекційних занять з історії зарубіжної літератури, а також оприлюднюємо власні творчі знахідки, родзинки, цікавинки тощо.

Основне дидактичне послання: викладач не повинен бути сьогодні класичним джерелом знань, а, скоріше, направником, помічником, посередником (зараз усе частіше звучить поки що незвичний для вітчизняної системи освіти термін *фасилітатор*), а здобувач вищої освіти із звичайного «споживача» знань, пасивного об'єкта перетворюється на активного учасника навчально-виховного процесу.

Ефективним прийомом щодо урізноманітнення лекційних занять з історії зарубіжної літератури є виконання випереджувальних (перспективно-випереджувальних) пізнавальних завдань⁶ до лекції, які покликані активізувати самостійну пошукову діяльність здобувачів вищої освіти;

---

⁵ Часто окреслені форми організації лекцій зараховують до видів лекційних занять, а не до форм їх проведення, що, на нашу думку, не є правильним.

⁶ Не слід плутати з т. зв. технологією випереджувального навчання, яка використовується у вітчизняній педагогіці, коли невеличкі порції майбутнього нового (здебільшого складного) матеріалу даються вчителем до того, як почнеться вивчення цих тем за програмою.

під час такої роботи формуються нові знання, уміння, навички, яскраве емоційне ставлення до досліджуваного матеріалу та розвиваються здібності, компетентності, активність, креативність, ерудиція, творче мислення здобувачів тощо.

Сутність випереджувальної підготовки до лекції полягає у тому, що здобувач вищої освіти вперше заздалегідь знайомиться з новим матеріалом під час самостійного опрацювання різних наукових джерел. Викладач виступає у ролі консультанта, використовуючи різні форми навчальної роботи – індивідуальну, групову, фронтальну: коментує та рецензує підготовлені здобувачами випереджувальні завдання, доповнює їх, виділяючи головне, враховує вимоги навчальної програми тощо. Серед завдань випереджувального характеру виокремлюємо: 1) біографічні завдання, які спрямовані на збір інформації та дослідження певних фактів із життя письменника, що врешті-решт допомагає здобувачам краще зрозуміти того чи іншого автора як особистість, осягнути його життєву позицію тощо, й 2) літературознавчі, які передбачають аналіз художнього твору, критичних матеріалів, наукових першоджерел, порівняльну характеристику творів чи художніх доробків письменників; дослідження з питань теорії літератури, аналіз певних явищ, подій, напрямків у літературному процесі тощо.

Для самостійних домашніх *долекційних* напрацювань пропонуємо різноманітні завдання, зокрема творчого характеру, як-от: створення *реклами* інформаційного, роз'яснювального, іміджевого, «захисного» характеру матеріалу, який опрацьовано, чи *реклами* у вигляді промо-статті тощо; створення *літературної реклами* → рекламний ролик про художній твір (літературний напрямок, течію, поняття тощо); підготовка *інтерв'ю з автором* (на основі знайомства з біографією видатного митця слова) → запитання до митця, життєвий і творчий шлях якого вивчається, чи *«автоінтерв'ю»* → запитання до себе самого на основі окресленого матеріалу (біографія письменника, життєвий і творчий шлях якого вивчається; певний художній твір автора тощо), чи *нарративного інтерв'ю*, чи *уявного інтерв'ю* з другом (батьками чи іншими членами родини тощо) письменника; написання *есеїв* «Письменник очима друзів (сучасників, критиків, дослідників тощо); укладання стислого *словника літературознавчих термінів*, які зустрічаються при опрацюванні нового матеріалу; укладання *словника-довідника українських перекладачів «Корифеї українського художнього перекладу»* (з роботами яких здобувачі вищої освіти спізнаються, вивчаючи життєвий і творчий шлях того чи іншого відомого письменника) – тлумачів, які познайомили чи продовжують знайомити українського читача з шедеврами світової літератури, розширяючи наші літературні горизонти; підготовка матеріалу для *термінологічного диктанту* → ключові слова лекції; розробка *теоретичної атаки* → питання для настановчого або підсумкового бліц-опитування (бліц-контролю) на основі матеріалу, який було опрацьовано; організація *інтернет-огляду літературних музеїв*, присвячених письменнику,

та підготовка *віртуальної екскурсії* залами одного з таких музеїв; підготовка *інформації-презентації* про вшанування пам'яті видатного майстра слова у світі; укладання *паспорта літературного твору*⁷; укладання т. зв. *колеса життя* → характеристика літературного персонажу (на кшталт графічного органайзера) у вигляді кола, сектори якого заповнюються інформацією про героя твору: соціальне походження персонажа, зовнішність, інтелектуальний, духовний, емоційно-вольовий рівні тощо (можна скласти *колесо життя* письменника); здійснення *аналізу уривку критичної статті* з пошуком відповіді на поставлені запитання чи *уривка художнього тексту* (наприклад, спрямованого на пошук стилістичних засобів); складання *запитань до художніх текстів*; самостійний пошук *онлайн-джерел* з теми тощо.

При виконанні випереджувальних завдань насамперед подобає користуватися комп'ютерними технологіями; випереджувальні завдання варто використовувати диференційовано, враховуючи обсяг і складність пошукової, аналітично-порівняльної, узагальнюючої роботи, яку необхідно виконати здобувачеві; очевидно, що завдання від лекції до лекції повинні варіюватися, а також не бути однотипними для одного й того ж здобувача вищої освіти; до того ж їх виконання повинно бути добровільним.

Напередодні лекції пропонуємо здобувачам коротке резюме лекційного заняття – т. зв. *паспорт лекції* – опорний конспект, який містить корисну інформацію: у ньому зазначаємо тему, план лекції, список літератури, основні поняття та теоретичні положення, епіграф⁸. Такий конспект є своєрідним *путівником, дороговказом* по лекційному матеріалу і значно економить час на записування, зосереджує увагу на головних моментах матеріалу й дозволяє посилити активність здобувачів вищої освіти.

Популярністю серед здобувачів вищої освіти користуються *книжкові виставки*, підготовлені до тієї чи тієї лекції: виставки стають оригінальними візитними картками лекційного заняття та своєрідним поштовхом до читацької уваги і, сподіваємося, потреби постійного спілкування з книгами⁹. Головна мета такої форми роботи – сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти поваги й любові до «живої» книги, а також бажання якомога частіше читати

⁷ *Варіант I.* → 1. Автор. 2. Назва твору. 3. Рік видання. 4. Жанр. 5. Літературний рід. 6. Тема. 7. Головна ідея. 8. Сюжетні лінії. 9. Композиція. 10. Проблематика. *Варіант II.* → 1. Прізвище, ім'я та по батькові письменника, роки життя. 2. Жанр твору, рік написання. 3. Особливості композиції. 4. Елементи композиції. Пролог. Експозиція. Зав'язка конфлікту. Розвиток дії. Кульмінація. Розв'язка. Епілог. 5. Досьє на головних героїв: ПІБ, вік, рід зайняття. 6. Досьє на другорядних героїв: ПІБ, вік, рід зайняття. 7. Деталі портрета (цитати). 8. Деталі інтер'єру (цитати). 9. Душевні переживання головних героїв. 10. Художні прийоми для опису художнього образу. 11. Основна думка / ідея. 12. Проблеми, які презентовано в художньому творі. 13. Оцінка літературознавців. 14. Ваше особисте ставлення до художнього твору? 15. У яких ще творах зустрічаються репрезентовані автором тема і проблеми? Тощо.

⁸ Зміст паспортних даних лекційного заняття може варіюватися залежно від теми лекції.

⁹ Здобувачі вищої освіти можуть протягом певного часу користуватися книгами, представленими на виставці, обмінюватися ними тощо.

книжки. Алгоритм дій: 1) призначається відповідальний (відповідальні) за виставку з числа здобувачів вищої освіти; 2) консультативну допомогу надає працівник бібліотеки ДДПУ; 3) експозиція виставки наповнюється книгами, підручниками, періодичними виданнями з університетського бібліотечного фонду, а також примірниками, які є в особистих домашніх бібліотеках викладачів чи здобувачів; 4) особливу увагу приділяємо дизайну виставки: тема, назва, ілюстровані елементи, оформлення тощо мають викликати у читача обов'язкове бажання познайомитися з книгами, які представлено на виставці. Творчий пошук, фантазія, уява організаторів книжкових лекційних виставок створили достатньо цікавий візуальний книжковий ряд. Види виставок так само урізноманітнюємо від лекції до лекції, як і самі лекційні заняття: під час вивчення курсу історії зарубіжної літератури презентували книжкові виставки-колекції, виставки-вернісажі, виставки-бібліогіди, виставки-реклами, виставки-мандрівки, виставки-екскурсії, виставки-бенефіси, виставки-презентації, виставки-вікторини, виставки-знайомства, виставки однієї книги тощо.

Грамотно організований початок лекції суттєво підвищує зацікавленість здобувачів вищої освіти матеріалом лекції та рівень засвоєння лекційного матеріалу. Використовуємо: вікторини, бліц-опитування, флеш-опитування, експрес-опитування, літературні диктанти різних видів, термінологічні диктанти, різноманітні літературні ігри, брейн-ринги, тестові завдання тощо. Найефективнішою формою організації початку лекції, як свідчить особистий досвід, є формат презентації.

На лекціях із зарубіжної літератури використовуємо сторінку «Перекладацька лабораторія». Перекладачі виступають посередниками між народами, які спілкуються у найрізноманітніших сферах життя, а перекладні твори стають важливим стимулом розвитку багатьох національних мов, літератур, культур тощо. Впровадження сторінки перекладача у межах лекції дає можливість читання художніх текстів іноземною мовою (за умови вивчення відповідної іноземної мови у ЗВО), а також зіставлення оригінальних текстів з українськими художніми перекладами¹⁰.

Суттєвою ознакою сучасної лекції, зокрема й з історії зарубіжної літератури, є використання різних програм створення й відтворення презентацій як лекцій у цілому (лекція-презентація), так і окремих структурних компонентів (фрагментів) лекції. Сьогодні найтрадиційнішим способом привернення уваги під час лекційних занять та створення візуальної опори є застосування презентацій *Microsoft Office PowerPoint* – програми підготовки та перегляду презентацій, що є частиною *Microsoft Office*; програма доступна в редакціях для операційних систем *Microsoft Windows* та

¹⁰ Здобувачі вищої освіти Донбаського державного педагогічного університету мають можливість вивчати українську, англійську, німецьку, польську, французьку, латинську мови; самостійно опановують іспанську, італійську, навіть китайську тощо.

macOS, а також для мобільних платформ Android та IOS. Основні ефекти програми пов'язані з переходом від слайда до слайда; програма є достатньо простою при застосуванні. Для урізноманітнення візуальної подачі матеріалу застосовуємо також інші програми створення презентацій, наприклад, Prezi, Google Slides, Visme, Slidedog тощо.

Для підтримки лекцій із зарубіжної літератури застосовуємо *графічні органайзери* – інструменти викладання та навчання, які дають можливість використовувати візуальні символи структурування та упорядкування великого обсягу інформації в логічному порядку для вираження знань та понять через взаємозв'язки між поняттями, термінами та фактами. На лекціях із зарубіжної літератури доречно використовувати графічні органайзери під час знайомства з біографією письменника, при структурній організації ключової інформації про персонажів художніх творів тощо.

Фрагментами лекцій з історії зарубіжної літератури можуть бути онлайн-екскурсії: здобувачам вищої освіти пропонується відвідати онлайн-музей письменника або твору, який вивчається на лекції. Матеріали для таких екскурсійних сторінок радше готуються здобувачами за консультаційною допомогою викладача¹¹.

Урізноманітнять лекції з історії зарубіжної літератури виступи здобувачів вищої освіти в ролі лектора, при цьому здобувач готує певний фрагмент лекції – т. зв. міні-лекцію – за консультаційною участю викладача-лектора. Такий прийом сприяє вихованню у здобувачів індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, морально-етичних якостей, потреби в самоосвіті тощо. Готуючи себе як лектора, здобувач вищої освіти повинен враховувати, що йому необхідно доступно і стисло висвітлити різноманітні наукові концепції, підходи до трактування сутності літературознавчих явищ, понять; факти, теорії, концепції, які неоднозначно обґрунтовуються в науковій літературі, пояснити дохідливо; використати результати наукових досліджень своїх викладачів, а, можливо, і власних спостережень; підготувати себе до спілкування зі здобувачами вищої освіти як з рівноправними партнерами, суб'єктами спільної навчально-пізнавальної діяльності; продумати способи створення під час лекційного заняття атмосфери співробітництва і спільного міркування, стимулювання активності слухачів лекції; підтримки їхньої стійкої уваги до викладу матеріалу, а також варіанти організації зворотного зв'язку тощо.

Обов'язковою умовою навчального процесу в сучасних українських закладах вищої освіти є його поєднання з *науковими дослідженнями*. Викладач має суміщати викладання з активною дослідницькою роботою в галузі

---

¹¹ Наприклад, віртуальний музей Чарльза Діккенса «Welcome to the Charles Dickens Museum», взято з: <https://www.youtube.com/channel/UCxmamN1qBqKSAgK9e14IlhA>. Вочевидь більш складним завданням для здобувача вищої освіти буде підготовка власної онлайн-презентації творчості письменника чи туру за його твором.

науки, яку він викладає, та власним прикладом стимулювати здобувачів вищої освіти, залучаючи їх до такого виду діяльності. Виявляється, такий підхід також сприяє підвищенню ефективності пізнавальної діяльності здобувачів через підготовку доповідей для конференцій, тез доповідей або статей для публікації у наукових збірниках тощо. Здобувачі вищої освіти нашого вишу готують такі матеріали на основі тих матеріалів, які вони опрацьовують під час підготовки до лекційних занять чи які опрацьовують під час лекцій, а також використовують матеріали, зібрані та опрацьовані під час індивідуально-дослідницької роботи. Звичайно, обираються найкращі роботи, доопрацьовуються під керівництвом викладача, а в результаті маємо чисельні публікації здобувачів вищої освіти літературознавчої спрямованості.

Для формування стійких пізнавальних інтересів і активізації процесу навчання використовуємо т. зв. прийом «*дзеркальної аудиторії*», коли аудиторна та домашня робота «міняються місцями»: заздалегідь підготовлену й записану викладачем лекцію з історії зарубіжної літератури здобувачі вищої освіти дивляться, слухають і читають вдома в запису, а в лекційній аудиторії обговорюють питання, які виникли під час перегляду лекційних відеоматеріалів, дискутують щодо проблем, які набралися під час «домашньої» лекції. Для організації більш уважнішого ставлення до перегляду лекції здобувачам вищої освіти пропонуємо підготувати тестові завдання за переглянутими лекційними матеріалами. Прийом «*дзеркальної аудиторії*» застосовуємо не частіше, ніж один раз на навчальний семестр.

Схарактеризуємо прикладний аспект окресленої у науковій розвідці проблеми: розглянемо, як «працюють» запропоновані варіанти урізноманітнення лекцій з історії зарубіжної літератури при оприлюдненні лекційного матеріалу про Бруно Шульца.

1. Випереджувальні завдання → • Створити літературну рекламу оповіданню Бруно Шульца, яке найбільше сподобалося читачеві (на вибір здобувача вищої освіти). • Підготувати наративне інтерв'ю «Бруно Шульц у житті та літературі». 3. Укласти словник «шульцівських» літературознавчих термінів. 4. Проаналізувати критичну статтю про життєвий і творчий шлях Бруно Шульца (на вибір здобувача вищої освіти). 5. Укласти словник «Перекладачі художніх творів Бруно Шульца українською». 6. Розробити літературну візитку «Феномен Бруно Шульца». 7. Підготувати матеріали до засідання круглого столу «Чим важливий Бруно Шульц для українців?». 8. Підготувати матеріали до т. зв. *PR-акції* «Що ви знаєте про Бруно Шульца?». 9. Підготувати відеоматеріали (на вибір здобувача) → відеоролик, або відеовікторину, або відеоекскурсію, або відеоенциклопедію тощо про життєвий шлях та / або певний твір Бруно Шульца. 10. Написати твір-роздум щодо висловлювань відомих людей про життєвий і творчий шлях Бруно Шульца. 11. Підготувати пакет тестових завдань для перевірки знань про життя й творчість Бруно Шульца. 12. Підготувати доповідь про життєвий і творчий шлях Бруно Шульца на Всеукраїнську науково-

практичну конференцію «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти» (м. Слов'янськ). 13. Оформити тези на матеріалі доповіді на конференції для публікації у збірнику матеріалів конференції. 14. Підготувати інформ-дос'є (збірник матеріалів) або репортаж-дос'є (авторський огляд з авторською оцінкою) на тему «Бруно Шульц – знаний і незнаний» (на вибір здобувача). 15. Підготувати питання для стислих повідомлень здобувачів вищої освіти на матеріалі творчості Бруно Шульца.

2. Паспорт лекції → *Тема*: Життєвий і творчий шлях найоригінальнішого творця польської культури ХХ століття Бруно Шульца.

План → 1. Галицька література. Стислий огляд життя і творчості найвизначніших авторів галицького літературного пограниччя. 2. Біографічні матеріали про Бруно Шульца. Світогляд Бруно Шульца. Бруно Шульц і Дрогобич. 3. Творчість Бруно Шульца: Шульц-письменник і Шульц-художник-графік. 4. Проза Бруно Шульца. *Цинамонові крамниці* та *Санаторій під Клепсидрою*. 5. Бруно Шульц в перекладах. 6. Вшанування пам'яті Бруно Шульца.

Ключові слова та теоретичні положення: польська література; Галичина; галицька література; галицьке літературне пограниччя; мультикультуралізм; Бруно Шульц; місто Шульца; шульцознавство (шульцологія); історія шульцознавства; шульцознавець (шульцолог); шульціана; Шульцфест; Шульцгейт; бруношульцоманія; Шульцівська енциклопедія; збірки оповідань *Цинамонові крамниці* та *Санаторій під клепсидрою*; шульцівський міф (архі-міф), шульцівська міфологізація дійсності, шульцівський феномен, шульцівський контекст, шульцівська Біблія, шульцівська дійсність, шульцівська Республіка мрій, шульцівська магія, шульцівська казка; шульцівсько-польськокомовна проза.

Список основної літератури

Епіграф → ... *проза Шульца ще не вийшла з живого літературного процесу. Вона впливає, вона читана, вона шукана, вона все ще формує нові літературні нурти, нові літературні школи.* (Т. Возняк)

3. Лекційна книжкова виставка «Українська шульціана».

4. Виклад основного матеріалу.

Початок лекції (вступ) → бліц-тестування «Що ви знаєте про Бруно Шульца?»

1. Бруно Шульц народився у: а) Закопаному; б) Бориславі; в) Східниці; г) Дрогобичі*¹². 2. Бруно Шульц відомий як: а) архітектор; б) живописець*; в) письменник*; г) музикант. 3. Бруно Шульц є представником польської літератури: а) кінця ХХ століття – початку ХХІ століття; б) другої половини ХІХ століття; в) першої половини ХХ століття*; г) другої половини ХХ століття. 4. Бруно Шульц за походженням є: а) поляком; б) українцем; в) німцем; г) євреєм*. 5. Якими мовами володів визначний митець: а) польською*;

¹² Правильна відповідь позначається знаком *.

б) німецькою*; в) українською*; г) італійською. 6. Нареченою Бруно Шульца була: а) художниця Аня Плоцкер; б) доктор філософії, єврейська письменниця, перекладачка та літературний критик Дебора Фогель; в) польська перекладачка, вчителька та бібліотекарка Юзефіна Шелінська*; г) польська письменниця, журналістка, публіцист і драматург Зофія Налковська. 7. Перший біограф і пропагандист творчості Бруно Шульца: а) Єжи Фіцовський*; б) Артур Сандауер; в) Єжи Яжембський; г) В. В. Меньок. 8. Який рік у Польщі оголошено роком Бруно Шульца: а) 1992; б) 2002; в) 2012; г) 2022*. 9. Коли у 2022 р. в Україні на державному рівні відзначається 130 років від дня народження Бруно Шульца: а) 15 липня; б) 4 листопада; в) 19 листопада; г) 12 липня*. 10. У якій країні створено музикальну рок-групу «Бруно Шульц»: а) Україні; б) Німеччині; в) Польщі*¹³; г) Ізраїлі.

1 питання. Випереджувальне завдання для здобувачів вищої освіти: створити графічний органайзер «Найвизначніші автори галицького літературного пограниччя», у якому презентувати інформацію (стислі біографічні відомості й аналіз жанрової специфіки, тематики й проблематики художніх творів) про таких представників галицької літератури, як-от: Леопольд Ріттер фон Захер-Мазох, Францоз Карл-Еміль, Александер Гранах, Мартін Бубер, Йозеф Рот, Георг Дроздовський, Бруно Шульц, Тадеуш Рітнер, Станіслав Вінценз та ін.; доречною буде й інформація про українських письменників межі ХІХ–ХХ ст., оповідання яких містять оцінку тогочасного життя в Австро-Угорській імперії → Степан Ковалів, Михайло Павлик, Осип Маковей, Лесь Мартович, Осип Турянський, Михайло Яцків, Марко Черемшина¹⁴.

2 питання. Презентація → розповідь лектора-викладача за участю здобувачів: матеріали з випереджувального завдання «*Колесо життя Бруно Шульца*» у вигляді міні-лекції; фрагменти відеофільмів «Відлуння. Бруно Шульц: Пошуки Месії» С. Віник¹⁵ та «*Drohobycz Brunona Szulza*»¹⁶.

3 і 4 питання. Традиційна розповідь лектора-викладача про основні особливості художньої та мистецької творчості Бруно Шульца з паралельною демонстрацією слайдів (із застосуванням презентації *Microsoft Office PowerPoint*).

¹³ Польський гурт під назвою *Bruno Schulz* – із міста Кельце (його альбоми можна знайти в Інтернеті). Музиканти вирішили назвати рок-групу на честь всесвітньо відомого автора: вони віддані шанувальники його творчості. Соліст гурту Кароль Столярек вважає, що існування гурту з такою назвою – це данина пам'яті «Майстру з Дрогобича», взято з: <https://culture.pl/ru/article/20-faktov-o-bruno-shulce-kotoryh-vy-ne-znali>.

¹⁴ Л. Айзенбарт, *Галицьке літературне пограниччя в персоналіях, Актуальні питання естетики та поезики літературного твору*, Дніпропетровськ 2016, с. 111–117.

¹⁵ Взято з: https://www.youtube.com/watch?v=GpKgydzpcE8&ab_channel=%D0%95%D0%B%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%9D%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BA%D1%83.

¹⁶ Взято з: https://www.youtube.com/watch?v=GzZTYFxV0Xg&ab_channel=DrohobyczerZeitung.

5 питання. В Україні до кінця 1980-х доступних широкому загалові перекладів творів Бруно Шульца не існувало. На сьогодні українською мовою художні твори Бруно Шульца перекладали Ю. Андрухович, А. Бондар, С. Бреславська, О. Бунда, Т. Возняк (зокрема під псевдонімом Тарас Матіїв), Л. Герасимчук, І. Гнатюк, Т. Думан, О. Корчинська, В. Меньок, А. Павлишин (зокрема під псевдонімом Андрюс Вишняускас), Л. Скоп, Б. Струмінський, Г. Хорунжа, А. Шкраб'юк, М. Яковина, М. Ярмолюк. Кожен із них є добрим знавцем польської мови, перекладачем, оригінальним мислителем із власним прочитанням Бруно Шульца.

Виступ здобувача вищої освіти зі стислим критичним аналізом статті Н. Гузеватої «Чи складно перекладати Бруно Шульца українською?»¹⁷.

Пропонується прослухати уривок з оповідання *Цинамонові крамниці*¹⁸ в оригіналі й у двох художніх перекладах (текст представлено на слайдах; читають здобувачі вищої освіти)¹⁹: 1) оригінальний текст Бруно Шульца → від слів *W taką noc nie podobna iść Podwalem* до слів *stare folianty pełne przedziwnych rycin i oszołamiających historyj*²⁰; переклад Юрія Андруховича → *Такої ночі неможливо, йдучи Підвальною ... де повно дивовижних гравюр та приголомшливих історій*²¹; переклад Тараса Возняка → *В таку ніч неможливо, йдучи Підвальною ... рідкісні та особливі книги, повні чудернацьких малюнків і приголомшуючих оповідей старі фоліанти*²².

Орієнтовні питання, за якими буде проведено обговорення прослуханого уривку з твору Бруно Шульца різними мовами → Чи є перекладені з польської мови твори Бруно Шульца надбанням української культури? Чи органічно Бруно Шульц виглядає українською мовою? Чи не втрачається шульцівська «поезія в прозі» при перекладі? Який художній переклад, на Вашу думку, більш «український», відповідає основним вимогам до перекладу художньої літератури

¹⁷ Н. Гузевата, *Чи складно перекладати Бруно Шульца українською?*, Київські полоністичні студії, т. XXII, Київ 2013.

¹⁸ *Цинамонові крамниці* – це: 1) назва збірки, 2) назва оповідання у збірці та 3) назва місця, яке фігурує в наративі оповідання. Ці магазини розташовані в центрі міста, в якому живе головний герой.

¹⁹ Завдання виконується під супровід суголосних творчості Бруно Шульца єврейської музичної фольклорної музики або музичних творів Арнольда Шерберга чи Альбана Берга. Арнольд Шенберг (нім. Arnold Schönberg; 1874 – 1951) – австрійський композитор, художник, педагог, музичний теоретик, диригент єврейського походження; найбільший представник музичного експресіонізму; засновник Нової віденської школи; вважається одним з найвпливовіших композиторів початку XX ст. Альбан Берг (нім. Alban Berg; 1885 – 1935) – австрійський композитор, один з представників Нової віденської школи.

²⁰ Bruno Schulz, *Sklepy synatopowe (zbiór)*, взято з: schulz-sklepy-synatopowe.pdf (wolnelektury.pl), с. 28–29.

²¹ Б. Шульц, *Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича*: оповідання; пер. з пол., Київ 2017, с. 68–69.

²² Б. Шульц, *Цинамонові крамниці (збірка)*, взято з: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8356&page=5>.

(точність, стислість, ясність, літературність, художня цілісність, гармонійність тощо) і цілком зберігає ідіостиль Бруно Шульца? Чи вдалося перекладачам зберегти шульцівський контекст і передати іншу мовну дійсність, іншу епоху?

Епіграф тематичного блоку «Перекладацька лабораторія» → *Творчість Бруно Шульца – це казка. Дрогобич у творах Бруно Шульца є містичним. Рекомендую його читати саме в оригіналі, бо після знайомства із Шульцом захочеться побувати в казці і відвідати Дрогобич. (Л. Скот²³).*

Домашнє завдання: зробити власний переклад будь-якого уривка з оповідань Бруно Шульца українською. Чи складно було перекладати Бруно Шульца?

б питання. Розповідь лектора-викладача про важливі події, пов'язані з постаттю і творчістю Бруно Шульца, зокрема Міжнародний фестиваль Бруно Шульца у Дрогобичі, Музей Бруно Шульца у Дрогобичі, фестиваль «After Schulz» у Чикаго, США тощо з паралельною демонстрацією слайдів (із застосуванням презентації *Microsoft Office PowerPoint*).

Матеріали випереджувального завдання → Онлайн-екскурсія «Пам'ятні міста Бруно Шульца у Дрогобичі»²⁴.

Підсумок лекції. Стислі виступи здобувачів вищої освіти з цікавими фактами про життєвий і творчий шлях Бруно Шульца (матеріали з долекційних напрацювань здобувачів), які не було оприлюднено під час лекції. Читання віршів польських поетів у перекладах Н. Бельченко, певним чином пов'язаних з Бруно Шульцом і Дрогобичем²⁵.

Висновки. Систематичне урізноманітнення лекцій з історії зарубіжної літератури у закладах вищої освіти уможливує здійснення оновлення змісту, форм і методів навчання відповідно до сучасних потреб соціуму в інноваційному розвитку; індивідуалізації процесу навчання з урахуванням потреб здобувачів вищої освіти, оптимізації всього процесу навчання, можливості працювати на перспективу, а також сприяє прискореному входженню української освітології в сучасне середовище відкритої освіти.

Бібліографія

Айзенбарт Л. М., *Галицьке літературне пограниччя в персоналіях, Актуальні питання естетики та поетики літературного твору*, Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». № 2 (12). Дніпропетровськ 2016, взято з: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2016/2/15.pdf>

Афанасьєва О., *Проблеми професійної підготовки студентів-філологів (літературний аспект)*.

²³ Лев Андрійович Лазар-Скоп – легендарний український іконописець-мистецтвознавець, художник-реставратор, поет, музикант, провідний працівник музею «Дрогобиччина», багаторічний дослідник дрогобицької дерев'яної церкви Святого Юра.

²⁴ Взято з: https://www.youtube.com/watch?v=QXWTZOPO_x8&t=24s&ab_channel=%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2

²⁵ Див.: <http://maydan.drohobych.net/?p=93314>.

- Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун-ту ім. В. Винниченка. Випуск 96(2). Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград 2011.
- Бабенко В., *Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять із зарубіжної літератури*, взято з: <http://eprints.zu.edu.ua/3582/1/04bvmzsl.pdf>.
- Гаврилова К. О., *Викладання зарубіжної літератури з використанням інноваційних психолого-педагогічних технологій*, взято з: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/7436/.
- Гольберг М. Я., *Заглавие произведения и пространство культуры, Література. Літературознавство. Життя: збірник наукових праць і матеріалів*. Івано-Франківськ 1999.
- Гузевата Н., *Чи складно перекладати Бруно Шульца українською, Київські полоністичні студії*. Т. XXII. Київ 2013.
- Ісаєва О. О., *Вивчення літератури в цифрову епоху: про реалії сьогодення і перспективи в майбутньому. Всесвітня література в школах України*. № 1(415). Київ 2016.
- Ковбасенко Ю. І., *Про перспективні напрямки розвитку літературної освіти в Україні та шляхи підвищення її ефективності, Зарубіжна література в навчальних закладах*. № 1. Київ 2002.
- Козлик І. В., *Про методологічні засади викладання зарубіжної літератури, Зарубіжна література в навчальних закладах*. № 6. Київ 2016.
- Кустовська І., Безбородих І., *Інноваційні прийоми викладання зарубіжної літератури у закладах вищої освіти, збірник наукових праць*. Серія: педагогічні науки. № 1(12). Хмельницький 2018.
- Паламарчук В. Ф., *Як виростити інтелектуала*. Тернопіль 2000.
- Семенов О. М., *Університетська лекція у вимірах педагогічної дії, Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (20–21 травня 2011 р.)*. Житомир 2011.
- Султанов Ю. І., *Методична концепція викладання зарубіжної літератури, Зарубіжна література в навчальних закладах*. № 2. Київ 2000.
- Ткач В. О., *Викладання світової літератури у вищій школі, Актуальні проблеми філології та перекладознавства, Збірник наукових праць*. Вип. 4. Хмельницький 2009.
- Шульц Б., *Цинамонові крамниці (збірка)*, взято з: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8356&page=5>.
- Шульц Б., *Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; пер. з пол.* Київ 2017.
- Schulz Bruno, *Sklepy cynamonowe (zbiór)*, взято з: schulz-sklepy-cynamonowe.pdf (wolnelektury.pl).

Diversification of Lectures on History of Foreign Literature in Pedagogical Institutions of Higher Education of Pedagogical (Based on the Creative Work of Bruno Schulz)

Abstract

In this scientific study, the experience acquired at the Philological Faculty of Donbas State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine) in the diversification of lectures on History of Foreign Literature based on the material of the creative work of one of the most original Polish writers of the 20th century, Bruno Schulz, is discussed. The author of the paper has proposed and characterized the following forms of diversification of lectures on Foreign Literature in institutions of higher education: prospective and anticipatory cognitive tasks of the lecture, among which tasks of a biographical or literary nature are distinguished; multifaceted independent home pre-lecture studies, in particular of a creative nature; registration and organization of the lecture passport; innovative

book lecture exhibitions; “translation laboratory” as a structural component of the lecture; graphic organizers; online tours as fragments of a lecture; speeches of higher education applicants in the role of a lecturer; reception of “mirror audience”; musical accompaniment of individual parts of the lecture, etc. All these (and not only) forms, techniques / methods of organizing university lectures are characterized in detail in the applied aspect: numerous options for diversifying lectures on History of Foreign Literature on the basis of the study of the biography and creative heritage of the original and extraordinary Bruno Schulz, a talented and mysterious Galician writer of the first half of the 20th century. Each lecturer’s creation of his/her teaching system is a continuous process that never ends. The lecturer must listen to himself/herself, his/her intuition and mood, which tells him/her about the effectiveness of certain forms, techniques/methods of organizing lecture classes, because he/she has an orientation towards training specialists of the new generation, capable of active professional life under the conditions of innovative development of modern Ukrainian society.

Keywords: institution of higher education, lecture, combined lecture, innovative forms of lecture organization, History of Foreign Literature, Galician literary borderlands, Bruno Schulz.

Natalia Matorina, doktor nauk filologicznych, adiunkt w Katedrze Filologii Germańskiej i Słowiańskiej GWUZ „Donbasski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny” (Słowiańsk, Ukraina). Ma doświadczenie w nauczaniu języka i literatury w liceach ogólnokształcących Ukrainy. Jest autorką około 300 publikacji, m.in. w wydawnictwach centralnych i zagranicznych („Odrodzenie”, „Językoznawstwo”, „Russistik” (Niemcy) itp.). Wśród publikacji: podręczniki z logo Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy, rozdziały w zagranicznych monografiach zbiorowych, krajowe artykuły zawodowe, publikacje naukowe poza Ukrainą, artykuły w publikacjach zawartych w naukowych bazach danych Scopus, Index Copernicus, monografie (ISBN), słowniki, pomoce dydaktyczne, w szczególności: *Język starosłowiański: zadania testowe: Podręcznik dydaktyczno-metodyczny*, Słowiańsk 2016; *Stworzenie optymalnych warunków rozwoju profesjonalizmu przyszłych absolwentów w procesie szkolenia zawodowego*, Opole 2017; *Skrzynka metodyczna: od A do Z. Słownik-poradnik*, Słowiańsk 2020; *Innowacje leksykalno-frazeologiczne we współczesnym języku ukraińskim okresu pandemii koronawirusa COVID 19: aspekt lingwodydaktyczny*, monografia zbiorowa; Sherman Oaks, Los Angeles, Kalifornia 1921. Zainteresowania naukowe: dydaktyka, nowoczesne technologie badawcze, aktywne procesy we współczesnych językach i literaturze słowiańskiej, historia filologii i tym podobne.